

**ЮРИДИЧНА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ МЕДИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
В УКРАЇНІ.
ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ
ЗА ПРОФЕСІЙНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ**

Протиправна поведінка характеризується порушенням норм права.

Ознаки правопорушення:

- 1) суспільна небезпечність діяння (дія чи бездіяльність), що спричиняє шкідливі наслідки чи загрожує спричиненням таких наслідків;
- 2) протиправність діяння;
- 3) винність особи, яка скоїла протиправне діяння;
- 4) деліктоздатність суб'єкт правопорушення;
- 5) покарання і стягнення.

Види правопорушень:

- залежно від ступеня суспільної небезпечності: злочин і проступок.

Види проступків:

- 1) адміністративні;
- 2) дисциплінарні;
- 3) цивільно-правові.

Адміністративні проступки – це такі, що посягають на державний чи громадський порядок, власність, права і свободи осіб, на встановлений порядок управління; протиправні, винні дії чи бездіяльність осудної особи, яка досягла певного віку, що за них законом передбачається адміністративна відповідальність.

Дисциплінарні проступки – це що посягають на дисципліну праці, військову, державну, навчальну та інші види дисципліни; протиправні, винні дії чи бездіяльність осудної особи, яка досягла певного віку, що за них законом передбачається дисциплінарна відповідальність.

Цивільно-правові проступки – це шкідливе, протиправне, винне порушення деліктоздатною особою врегульованих нормами цивільного права майнових і пов'язаних з ними немайнових особистих відносин.

Осудність фізичної особи – це здатність розуміння характеру своїх дій і керування ними.

Вина – це психічне (внутрішнє) відношення суб'єкта до вчинення певного діяння.

Види юридичної відповідальності лікарів за вчинені правопорушення:

- кримінальна;
- цивільно-правова (майнова);
- адміністративна;
- дисциплінарна.

Цивільно-правова (майнова) відповідальність – це обов'язок суб'єкта цивільно-правових відносин відшкодувати шкоду, заподіяну ним у результаті невиконання або неналежного виконання договірних або недоговірних зобов'язань чи в разі порушення цивільних прав особи.

Умови настання цивільно-правової відповідальності:

1. Протиправна поведінка (дія чи бездіяльність) медичного персоналу.
2. Заподіяння шкоди пацієнту.
3. Причинний зв'язок між протиправністю та настанням шкідливих наслідків.
4. Вина заподіювача шкоди.

Протиправність – це наявність певного відхилення від правил (норм) надання медичної допомоги, порушення суб'єктивного права пацієнта. Протиправність може виражатись як у дії, так і в бездіяльності.

Норми **адміністративного права** регулюють організаційно-управлінські процеси в охороні здоров'я.

Адміністративній відповідальності підлягають осудні особи, що досягли 16-річного віку.

Адміністративна відповідальність медичного працівника – це різновид юридичної відповідальності, що полягає в застосуванні до медичних працівників, які вчинили адміністративні проступки, особливих санкцій – адміністративних стягнень.

Форми адміністративної вини:

- а) намір:
  - прямиий;
  - непрямиий;
- б) необережність:

- самовпевненість;
- недбалість.

Адміністративна відповідальність передбачена за:

- порушення вимог законодавства про працю та про охорону праці (ст. 41 Кодексу про адміністративні правопорушення України);
- порушення санітарно-гігієнічних і санітарно-протиепідемічних правил і норм (ст. 42 Кодексу про адміністративні правопорушення України),
- за ухилення від медичного огляду чи медичного обстеження (ст. 44 Кодексу про адміністративні правопорушення України);
- за ухилення від обстеження і профілактичного лікування осіб, хворих на венеричну хворобу (ст. 45 Кодексу про адміністративні правопорушення України),
- за умисне приховування джерела зараження венеричною хворобою (ст. 46 Кодексу про адміністративні правопорушення України).

Підстави для звільнення від адміністративної відповідальності:

- 1) давність притягнення до адміністративної відповідальності;
- 2) передача матеріалів справи на розгляд товариського суду, громадської організації чи трудового колективу чи обмеженням усним зауваженням у разі скоєння незначного адміністративного правопорушення.

Види адміністративних стягнень:

- 1) попередження;
- 2) штраф;
- 3) оплатне вилучення предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення;
- 4) конфіскація;
- 5) позбавлення спеціального права, наданого громадянину;
- 6) виправні роботи;
- 7) адміністративний арешт;
- 8) адміністративне видворення за межі України іноземного громадянина або особи без громадянства.

Дисциплінарна відповідальність медичного працівника – це окремий варіант юридичної відповідальності, яка настає у випадку порушення трудових обов'язків.

Згідно Кодексу про адміністративні правопорушення (надалі КпАП) працівник зобов'язаний:

- чесно і сумлінно працювати;
- своєчасно і точно виконувати розпорядження власника або уповноваженого ним органу;
- додержуватись трудової і технологічної дисципліни;
- додержуватися вимог нормативних актів про охорону праці;
- дбайливо ставитися до майна власника, з яким укладено трудовий договір.

Види дисциплінарних стягнень:

- 1) догана;
- 2) звільнення за відповідними підставами.

Принципи накладання дисциплінарного стягнення:

- 1) до застосування дисциплінарного стягнення роботодавець повинен вимагати від працівника пояснення у письмовій формі;
- 2) відмова працівника дати пояснення не є перепорою для застосування дисциплінарного стягнення;
- 3) дисциплінарне стягнення застосовується не пізніше одного місяця з дня виявлення порушення, не рахуючи часу звільнення працівника від роботи у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю або перебування його у відпустці;
- 4) дисциплінарне стягнення не може бути застосовано пізніше, ніж через шість місяців від дня вчинення порушення;
- 5) за кожне дисциплінарне порушення може бути застосовано тільки одне дисциплінарне стягнення;
- 6) при обранні виду стягнення власник або уповноважений ним орган повинен враховувати ступінь тяжкості вчиненого проступку і заподіяну ним шкоду, обставини, за яких вчинено проступок, і попередню роботу працівника;
- 7) наказ (розпорядження) роботодавця про застосування дисциплінарного стягнення оголошується працівникові під розписку (відмова працівника ознайомитися з наказом чи засвідчити факт своїм

підписом не порушує юридичної чинності стягнення. Відмову засвідчують актом, складеним за участю очевидців цього факту);

8) дисциплінарне стягнення може бути оскаржене працівником в органах розгляду трудових спорів.

Види злочинів, за які медичні працівники можуть бути притягнені до кримінальної відповідальності:

1. Професійні медичні злочини.

2. Службові медичні злочини.

3. Злочини, за які медичні працівники притягуються до кримінальної відповідальності на загальних підставах.

Професійний медичний злочин – це умисне або необережне діяння, вчинене медичним працівником при виконанні професійних обов'язків, заборонене кримінальним законом під загрозою покарання.

Підстави для звільнення від кримінальної відповідальності:

1) давність притягнення до кримінальної відповідальності;

2) коли до часу розслідування чи розгляду справи у суді через зміну ситуації скоєне винним діяння перестало бути суспільно небезпечним чи сама особа перестала бути суспільно небезпечною;

3) внаслідок амністії чи помилування;

4) застосування до неповнолітнього, який скоїв злочин, примусових заходів виховного характеру;

5) застосування до особи, яка скоїла злочин, що не має великої суспільної небезпеки, заходів виправлення і перевиховання без застосування кримінального покарання;

6) вживання заходів медичного характеру;

7) звільнення від покарання за хворобою.

Обставини, які виключають злочинність діяння згідно Кримінального кодексу України (надалі ККУ):

- крайня необхідність (ст. 39 ККУ);

- діяння, пов'язане з ризиком (ст. 42 ККУ).

Крайня необхідність – це не є злочином заподіяння шкоди правоохоронним інтересам, тобто для усунення небезпеки в цій обстановці не можна було іншими засобами і якщо при цьому не було допущено перевищення меж крайньої необхідності.

Критерії правомірності акту крайньої необхідності:

1. Небезпека повинна бути справжньою (реальною). Патологічний стан, який потребував надання екстреної медичної допомоги, що пов'язана із заподіянням шкоди здоров'ю людини, повинен бути таким насправді.

2. Небезпека повинна становити реальну загрозу. Тут мова йде про те, що захворювання (травма) безпосередньо (а не опосередковано, проявившись через визначений час) загрожує життю і здоров'ю людини.

3. Усунути цю небезпеку за даних обставин не можна іншими засобами, крім тих, які пов'язані із заподіянням шкоди. Іншими словами, без заподіяння шкоди людині за даних обставин не можливо усунути ту причину (захворювання, травму), яка становить небезпеку для життя і здоров'я.

Діяння, пов'язане з ризиком - це підстава, що виключає злочинність у діях медичного працівника. Стаття 42 ККУ визначає, що не є злочином діяння, яке заподіяло шкоду правоохоронним інтересам, якщо це діяння було вчинене в умовах виправданого ризику для досягнення значної суспільно корисної мети.

Умови правомірності діяння, пов'язаного з ризиком:

1. Шкода здоров'ю заподіюється для досягнення соціально корисної мети. Експеримент не повинен проводитись заради експерименту - він спрямований на розвиток медичної науки або на порятунок життя і здоров'я людини.

2. Ця мета не може бути досягнута звичними засобами, не пов'язаними з ризиком. Якщо надавати допомогу особі, яка її потребує, можна було звичайним, традиційним, не пов'язаним з ризиком способом, то в такому разі, при заподіянні шкоди здоров'ю людини дії лікаря є злочином.

3. Шкідливі наслідки при ризикі медичний працівник усвідомлює лише як побічний і можливий варіант його дій.

4. Медичний працівник володіє відповідними знаннями та вміннями, які дозволяють у певній ситуації попередити настання шкідливих наслідків.

5. Медичний працівник вжив достатніх, на його думку, заходів для відвернення шкоди для життя і здоров'я пацієнта.

Професійні злочини:

- неналежне виконання професійних обов'язків, що спричинили зараження особи вірусом ВІЛ чи іншою невиліковною інфекційною хворобою (ст. 131 ККУ);
- розголошення відомостей про проведення медичного огляду на виявлення зараження ВІЛ чи іншою невиліковною інфекційною хворобою (ст. 132 ККУ);
- незаконне проведення абортів (ст. 134 ККУ);
- неналежне виконання обов'язків щодо охорони життя та здоров'я дітей (ст. 137 ККУ);
- незаконна лікувальна діяльність (ст. 138 ККУ);
- ненадання допомоги хворому медичним працівником (ст. 139 ККУ);
- порушення прав пацієнта (ст. 141 ККУ);
- незаконне проведення дослідів над людиною (ст. 142 ККУ);
- порушення встановленого законом порядку трансплантації органів або тканини людини (ст. 143 ККУ);
- насильницьке донорство (ст. 144 ККУ);
- незаконне розголошення лікарської таємниці (ст. 145 ККУ);
- підміна дитини (ст. 148 ККУ);
- незаконне поміщення в психіатричний заклад (ст. 151 ККУ);
- незаконна видача рецепта на право придбання наркотичних засобів або психотропних речовин (ст. 319 ККУ).

Об'єкт даного злочину – це життя та здоров'я людини. Об'єктивно злочин виражається у бездіяльності медичного працівника.

Суб'єкти вчинення злочину: лікар, фельдшер, медична сестра, акушер, працівники служби швидкої допомоги та державної служби медицини катастроф.

Стаття 139 ККУ. Ненадання допомоги хворому медичним працівником.

Частина 1 ст. 139 ККУ: Ненадання без поважних причин допомоги хворому медичним працівником, який зобов'язаний згідно встановленим правилами надати таку допомогу, якщо йому відомо, що це може спричинити тяжкі наслідки для хворого,

- карається обмеженням волі на строк до чотирьох років або позбавленням волі на строк до трьох років, з позбавленням права посідати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років, або суспільними роботами на строк до двохсот годин, або виправними роботами на строк до двох років.

Частина 2 ст. 139 ККУ: Те ж діяння, що призвело до смерті хворого або до інших тяжких наслідків,

- карається обмеженням волі на строк до чотирьох років або позбавленням волі на строк до трьох років, з позбавленням права посідати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років, або без такого.

Обставини, що виключають злочинність діяння:

- 1) хвороба самого працівника;
  - 2) непереборна сила;
  - 3) стан крайньої необхідності;
  - 4) відсутність для надання конкретного виду допомоги кваліфікації;
  - 5) відсутність необхідних ліків, інструментів для надання медичної допомоги.
- неналежне виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником (ст. 140 ККУ);

Об'єкт злочину – життя та здоров'я людини. Об'єктивно злочин характеризується: діянням (дією чи бездіяльністю) – невиконанням чи неналежним виконанням медичним чи фармацевтичним працівником своїх професійних обов'язків внаслідок недбалого чи несумлінного до них ставлення; наслідками у вигляді тяжких наслідків для хворого; причинним зв'язком між вказаним діянням та наслідками.

Суб'єкти вчинення злочину: медичні та фармацевтичні працівники (лікар незалежно від його профілю, особи середнього медичного персоналу), особи, які займаються приватною медичною та фармацевтичною практикою як різновидами підприємницької діяльності.

Стаття 140 ККУ. Неналежне виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником.

Частина 1 ст. 140 ККУ: Невиконання або неналежне виконання медичним або фармацевтичним працівником своїх професійних обов'язків унаслідок недбалого або недобросовісного до них відношення, якщо це спричинило тяжкі наслідки для хворого,

- карається позбавленням права посідати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до п'яти років або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на строк до двох років, або позбавленням волі на той же термін.

Частина 2 ст. 140 ККУ: Те ж діяння, що призвело до тяжких наслідків для неповнолітнього,

- карається обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на строк до трьох років, з позбавленням права посідати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Види діянь, що кваліфікуються як неналежне виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником:

- 1) несвоєчасний або неправильний діагноз захворювання;
- 2) залишення хворого без належного медичного огляду;
- 3) переливання крові іншої групи;
- 4) залишення сторонніх предметів в організмі хворого під час хірургічної операції;
- 5) застосування неправильного лікування;
- 6) недостатній контроль за медичною технікою;
- 7) невиконання медичною сестрою вказівок лікаря щодо застосування до хворого ліків чи процедур.

Службові медичні злочини.

Службова особа у сфері медичної діяльності – це особа, яка наділена владними повноваженнями у сфері медичної діяльності, яка здійснює організаційно-розпорядчі та адміністративно-господарські функції в органах управління охорони здоров'я, лікувально-профілактичних, санітарно-гігієнічних та інших закладах державної і комунальної систем охорони здоров'я.

Службовий медичний злочин – це злочинне діяння, вчинене службовою особою у сфері медичної діяльності при виконанні службових обов'язків, заборонене кримінальним законом під загрозою покарання.

Службові медичні злочини згідно ККУ:

- неналежне виконання обов'язків щодо охорони життя та здоров'я дітей (ст. 137 ККУ);
- розголошення відомостей про проведення медичного огляду на виявлення зараження ВІЛ чи іншою невиліковною інфекційною хворобою (ст. 132 ККУ);
- порушення права на безоплатну медичну допомогу (ст. 184 ККУ);
- зловживання владою чи службовим становищем (ст. 364 ККУ);
- зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми;
- перевищення влади чи службових повноважень (ст. 365 ККУ);
- перевищення повноважень службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми;
- зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги;
- службове підроблення (ст. 366 ККУ);
- службова недбалість (ст. 367 ККУ);
- незаконне збагачення (ст. 354 ККУ);
- одержання хабара (ст. 368 ККУ);
- пропозиція або давання хабара (ст. 369 ККУ);
- провокація хабара або комерційного підкупу (ст. 370 ККУ).

Хабар – це гроші або інші матеріальні цінні речі, які передаються посадовій особі для її стимулювання діяти в інтересах особи, передає його.

Хабарництво – це суспільно небезпечне явище, яке охоплює два нерозривно пов'язаних між собою складі злочину: одержання та пропозиція хабара, а також провокація хабара або комерційного підкупу.

Об'єктом хабарництва є гроші або інші матеріальні цінні речі, або обіцянка здійснити чи навпаки утриматись від певних дій.

Одержання хабара – це одержання службовою особою в будь-якому вигляді хабара за виконання або невиконання в інтересах хабародавця або в інтересах третьої особи будь-якої дії з використанням наданої йому влади чи службового становища.